

Högskolan i Halmstad

Läraryrket

Historia 61-90 hp

Samling på Parketten

En studie om Laholms FK:s damlag 1971-1980

Dennis Nilsson

C-uppsats i Historia Ht 2012

Handledare:

Jens Lerbom

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte & Frågeställning	2
1.2 Fem sätt att bilda damfotbollslag	4
1.3 Från träningsläger till nya bollar	7
1.4 Forskningsläge	8
1.5 Material	10
1.6 Metoddiskussion.....	11
1.7 Avgränsningar	12
2. Damfotbollen växer fram, från jippomatcher till damlag	13
2.1 En fluga blir seriespel.....	15
3. Ett damlag föds.....	17
3.1 Spelet går på kryckor.....	21
4. Från träning till serieseger	25
4.1 Från underordnade till förebilder	36
5. Sammanfattning & Slutsatser.....	38
6. Referenser.....	43

Abstrakt

Uppsatsen behandlar genombrottet av damfotbollen i Sverige på 1970-talet. Många hade då en pessimistisk syn riktad mot damfotbollen. Laholms FK är en mindre klubb i södra Halland, som 1971 startade ett damfotbollslag. I uppsatsen har jag undersökt Laholms FKs damlag, från det att damlaget startar sin verksamhet, fram till år 1980. 1980 hade damlagen i Sverige rotat sig i idrottens värld. Jag har i uppsatsen svarat på varför man startade ett damfotbollslag i Laholms FK. Hur kom det sig att dessa damer började spela i Laholms FK? Jag har för att kunna besvara denna fråga använt mig utav Jonny Hjelms teori rörande damfotbollen, där han menar att det finns fem olika kategorier damfotbollslag. Uppsatsen har försökt besvara frågan kring hur resurserna var fördelade i föreningen. När det gäller dessa frågor har jag använt mig utav Eva Olofssons teorier och slutsatser rörande damfotbollens behandling i början utav deras verksamhet.

Nyckelord:

Jippomatcher

Damfotboll

Laholms FK

Kamratgäng

1.Inledning

Damfotbollen växer som svampar ur jorden i den södra länsdelen. Den pessimism, som till en början fanns mot damfotboll, verkar nu vara bortblåst, och sedan Hallandsposten startade sin damserie har uppsvinget blivit mer och mer markant. Det verkar inte vara enbart en fluga, utan klubbarna går med allvar till verket, vill få damerna att lära sig spela och förstå fotboll samt sist men inte minst locka publik tillbaka till arenorna¹

Så skrev *Hallandsposten* tisdagen den 15 juni 1971. Det var ingen stor artikel, snarare en notis. Artikeln stod inte under sportdelen utan under Laholmsdelen i *Hallandsposten*. Sportdelen i *Hallandsposten* var dominerad utav herrfotboll.

Dagen innan artikeln publicerades hade Laholms Fotbollsklubb haft en annons i tidningen. Man skrev i annonsen att man ville se hur stort intresset för damfotboll var och om det var tillräckligt stort skrev man vidare att man tänkte anmäla lag i nästa års seriespel.

Fotbollen hade sedan ankomsten till Sverige i slutet på 1800-talet setts som ett spel som utförts av män. Den kom till Sverige från England där man pratade om att spela som en gentleman, man skulle vara amatör och spela fair-play. Med amatör menades att man inte fick tjäna pengar på att spela fotboll och fair-play var att man som utövare följde de regler i spelet som var uppsatta. Denna kultur följde med sporten till Sverige. Fotbollen rotade sig ganska snabbt i landet, men inte utan motstånd. Några ansåg att sporten var farlig medan andra ansåg att det var ett bra sätt att uppfostra de unga männen. När fotbollen väl rotat sig och bredd ut sig i Sverige så var det enbart män som fick utföra sporten, man skulle fostra och härda unga män till att bli gentlemän. De enda gångerna då damer utövade sporten var när de fick spela uppvisningsmatcher mot äldre herrlag under det tidiga 1900-talet.

Men på slutet av 1960-talet började det röras om ordentligt i fotbollens värld. Damlag startades av olika anledningar runt om i landet. Dessa lag blev kallade för damfotbollens

¹ Hallandsposten 1971-06-15.

pionjärer och kom oftast från flersektionsföreningar med andra bollsporter i föreningen. Men i början av 1970-talet började damlagen och damfotbollen att sprida sig. Det fanns innan dess många kritiker som fortfarande menade att damer inte hade med fotboll att göra. Några trodde att det var en fluga som snart skulle försvinna medan andra menade att damer som spelade fotboll nog inte var så dumt att vila ögonen på ändå. Trots kritik så sprängde sig damfotbollen in i en totalt mansdominerad idrottsvärld. Till en början var det en kamp om träningstider, fotbollar och matchdräkter.

Laholms FKs damlag gjorde även de en resa in i fotbollens värld och de damer som 1971 började spela fotboll i Laholms FK blev värvade genom en annons i tidningen. De tyckte det var roligt med fotboll och ville prova på något nytt. Andra föreningar hade efter mycket påtryckningar från damer som ville spela fotboll, till sist nästan blivit tvungna att starta ett damlag. Med tanke på den rådande jämställdhetsdebatten, låg det rätt i tiden att starta damfotbollslag.

1.1 Syfte & Frågeställning

I dag är damfotboll något som har fått ett ordentligt lyft, speciellt när det gäller mediabevakningen och även när det gäller synen på damfotboll. Det gör att fotbollen når ut till fler och fler människor och gör att intresset för densamma ökar. Herrfotboll har sedan lång tid tillbaka haft den mediabevakning och det intresse som damfotbollen saknat. Det har gjort att mycket utav herrfotbollens historia har blivit skriven. Men det har inte damfotbollens historia blivit. Det är därför viktigt att tillföra kunskap till den del utav fotbollen som är på väg uppåt. Syftet blir därmed att titta närmare på hur det såg ut när en klubb som Laholms FK i södra Halland startade sitt damlag och vilka de damer som var med i damlaget var. Hade de damerna spelat fotboll tidigare? Vilken ålder var det på damerna? Kände de varandra innan de började spela fotboll?

Jag har även tittat på utvecklingen för damlaget mellan åren 1971-1980. Med utveckling menar jag att titta närmare på hur det skrevs om damerna i årsberättelserna. Men även hur synen på damfotbollen förändrades i föreningen. Jag vill även titta på hur resurserna fördelades inom klubben. Med resurser menar jag hur ekonomin, träningstider, tränare och material fördelades. Men även hur flicklaget i föreningen användes, eftersom att flicklaget var

det kommande damlaget, var det viktigt att se hur de värderades i föreningen och användes som resurs.

I boken *Amasoner på planen*, av Jonny Hjelm, behandlas svensk damfotboll under tiden 1965-1980. Han gjorde en undersökning kring fem olika fotbollsklubbar som startade damlag och sedan presenterade han en teori som han applicerade på dessa klubbar. Jag vill använda den teorin på Laholms FK. Uppsatsen blir intressant som ett tillägg till den tidigare forskningen och kan bevisa saker som skiljer sig från Hjelm's slutsatser eller så verifierar uppsatsen Hjelm's slutsatser.

När det gäller utveckling och resurser vill jag jämföra Laholms FK med Eva Olofssons avhandlingsresultat från avhandlingen *Har kvinnorna en sportlig chans?* Hon kom fram till att damlag i många fall blivit orättvist behandlade när det gäller resursfördelning. Hon kom även fram till att damlag placeras och benämns annorlunda i årsberättelser och protokoll i jämförelse med herrlagen. Att applicera Eva Olofssons resultat på Laholms FK kan också ge ny kunskap till den tidigare forskningen.

Uppsatsen är av nationellt intresse då det finns få publicerade artiklar kring damfotboll. Avhandlingen är även intressant på lokal nivå för Laholms FK som får en historia kring deras damlag och föreningen.

Dessa funderingar mynnar ut i frågeställningarna.

Varför startade Laholms FK ett damlag?

Hur kom det sig att dessa damer började spela i Laholms FK?

Hur utvecklades damlaget och hur fördelades resurserna inom föreningen mellan åren 1971-1980?

1.2 Fem sätt att bilda damfotbollslag

I boken *Amasoner på planen* kommer Jonny Hjelm fram till fem olika kategorier som man kan applicera på bildandet utav ett damfotbollslag. Innan han kom fram till dessa fem kategorier, utgick han ifrån en hypotes där han menar att damfotbollens stora expansion kan kopplas till kvinnornas gemenskap utanför idrotten som man sedan tar med sig in i fotbollen.²

Han grundar sin hypotes på hur herrlagen bildades i början utav 1900-talet. Hjelm menar vidare att många utav de damlag som bildades mellan åren 1965-1970 var unga kvinnor som antingen gick på samma Universitet, var på samma ungdomsgård, hade gemensamma arbetsplatser, var ett kamratgäng utan idrottslig anknytning eller utövade någon annan sport i en annan idrottsförening.³ Därav delar Hjelm in bildandet av fotbollslag i fem kategorier, korpffotbollslag, studentlag, handbollslag, fotbollsänkor eller flicklag.

Korpffotbollslagen, skriver Hjelm, är de lagen som bildades med anknytning till arbetsplatsen, eftersom att fler kvinnor på 1960- och 1970-talet började lönearbeta. Detta lade korpiddrottsförbundet märke till och förstod att kvinnor ville spela fotboll. Man startade vid denna tid korpserier där man spelade på en sju Mannaplan. Hjelm skriver att korpen var en motionsserie där kvinnorna välkomnades. Vad som utmärker ett korplag i Hjelms teori var att stommen i laget lönearbetade, oftast på samma arbetsplats. Men även att laget från början spelade fotboll i korpen i något sammanhang. Hit hörde till exempel Öxabäcks IF.⁴

Den andra kategorin är studentlagen, där det i Sverige under 1960-talet ökade med studenter på Universitets- och högskoleutbildningarna. Däribland en hel del kvinnor. Högskolorna och Universiteten hade under 1960-talet ganska traditionella inrättningar, som studenterna började ifrågasätta. Studenterna började ifrågasätta den rådande hierarkin och ville ha ökat inflytande över kurserna, även föreningslivet på Universitet och högskolor fick utstå kritik.⁵ Hjelm skriver att missnöjet kring inflytande gjorde att eleverna själva startade damfotbollsturneringar. Studenterna ingick i olika program och på så vis mötte varandra. Vad

² Hjelm, Jonny, *Amasoner på planen, svensk damfotboll 1965-1980*. 2004. s.40

³ Hjelm, 2004, s.40 & s.258.

⁴ Hjelm, 2004. s. 260-261.

⁵ Hjelm, 2004 s.260

som kännetecknade ett studentlag var att laget till stora delar läste på högskola eller Universitet. I och med studentturneringarna skapades damlagen i studentkategorin.⁶

Den tredje kategorin är handbollslagen. Hjelm skriver att denna kategori var den största av de fem kategorierna. Hjelm skriver vidare att många utav de damlag som bildades hade spelare med en handbollsbakgrund. Det var möjligt eftersom att man spelade handboll på vinterhalvåret, men man hade ingen aktivitet på sommaren, därav damfotbollslag. Hjelm menar att dessa kvinnor inte förstod att fotboll kunde var en alldeles för hård sport för damer, eftersom att de redan utförde en hård kontaktsport. De var också vana vid att ha sämre träningstider och resurser eftersom att de hade det i handbollsklubben, då herrlagen tog de bästa tiderna. Att handbolldamer tog steget över till damfotboll på somrarna, var inte oväntat skriver Hjelm. Vad som utmärkte ett handbollslag var att de oftast redan var med i föreningarna. Men då i föreningar med fler sektioner, som till exempel handboll, fotboll, pingis, tennis. Spelarna hade alltså en erfarenhet från andra bollsporter. Hit räknade Hjelm klubbarna Djurgårdens IF, Jitex BK, IFK Malmö och Sandåkerns IF.⁷ Alltså fyra av hans fem exempelklubbar, vilket gör att handbollslagen troligtvis tillhörde den största kategorin.

Den fjärde kategorin är fotbollsänkorna som Hjelm benämner det. Denna grupp menar Hjelm också kan benämnas kamratgänget eller kompisgänget då den påminner mest om hur herrarna startade sina fotbollslag på början utav 1900-talet. Namnet fotbollsänkor är den benämning som hemmafruarna fick utav journalister, när deras män var ute och spelade fotboll, skriver Hjelm.⁸ Jag kommer i denna undersökning benämna denna kategori som kamratgänget.

Damerna hade oftast en koppling till en fotbollsklubb där deras, män, barn, bröder eller manliga kompisar spelade fotboll. Hjelm menar att dessa kvinnor stod vid sidan av sina anhöriga med engagemang och intresse för fotboll. Damerna hade träffat andra damer vid evenemang som var i samma situation och sedan bestämde de sig för att börja spela fotboll skriver Hjelm. Vidare menar Hjelm att dessa damlag kunde ha ett väldigt brett åldersspann, men att kärngruppen var kvinnor runt tjugoårsåldern. De yngsta var troligen släktingar eller kanske till och med barn till de äldsta skriver Hjelm. Det var även den kategorin som Hjelm

⁶ Hjelm, 2004, s.260.

⁷ Hjelm, 2004 s. 261.

⁸ Hjelm, 2004 s. 262.

menar spelade jippomatcher under 1900-talet, men som nu på 1970-talet hade en högre ambitionsnivå och ville spela fotboll i tävlingssammanhang. Vad som var typiskt för kamratgänget var att lagen oftast var ganska blandade rent åldersmässigt och att de började spela fotboll för att de hade anhöriga som var verksamma i samma förening. Hit räknade Hjelm även Öxabäcks IF, som var en blandning av två kategorier.⁹

Den femte och sista kategorin är flicklagen. Eftersom att kommunerna började oro sig för ungdomars fritidssysslor satsade man under 1950 och 1960-talet på ungdomsgårdar runt om i landet skriver Hjelm. På dessa gårdar utförde man bland annat fotboll som en aktivitet, där flickor var lika välkomna som pojkar. Intresset för fotbollen utvecklades här. Hjelm skriver vidare att det även fanns föreningar med bred ungdomsverksamhet som startade flicklag. Utmärkande för denna kategori var att lagen startade i ungdomsgårdarnas fotbollsaktivitet och sedan anslöt sig till en klubb. Eller att de spelade fotboll på klubbens ”öppna tid” och därefter började spela i föreningen.¹⁰

Det är i någon av dessa eller om möjligt kanske i flera utav dessa som jag ska försöka placera in Laholms FK. Om inte det kommer arbetet att resultera i en sjätte kategori.

⁹ Hjelm, 2004, s. 262.

¹⁰ Hjelm, 2004, s. 263.

1.3 Från träningsläger till nya bollar

I avhandlingen *Har kvinnorna en sportlig chans?* skriver Eva Olofsson att hennes arbete syftade till att försöka beskriva och förstå villkoren för kvinnor inom idrottsrörelsen.¹¹

Olofsson skriver vidare att hon ville titta på kvinnans situation inom idrotten och relatera denna mot kvinnans roll i samhället.¹² Olofsson menar att det fanns skillnader mellan hur till exempel damlag och herrlag beskrevs i en förening. Beroende på hur man såg på kvinnans roll inom idrotten fattades beslut som ställde kvinnan i en lägre rang än mannen. Det handlade om kvinnors situation och villkor inom idrottsrörelsen, där Olofsson tagit utgångspunkt i idrottsrörelsens förhållningssätt till kvinnor och idrott i kvinnors livssituation.¹³ Olofsson skriver vidare att det fanns en skillnad mellan villkoren för kvinnor och män när det gällde att spela och bedriva en fotbollsverksamhet.

Olofsson gick i sin avhandling igenom Svenska Fotbollförbundets(SvFF) protokoll, årsberättelser, årsböcker och vissa utredningar.¹⁴ Olofsson skapade med hjälp av dessa källor en beskrivning utav SvFFs värderingar kring kvinnoyn och idrottsuppfattning när det gällde damfotboll. Olofsson menar att SvFF beslutade om att damfotboll skulle integreras med herrfotbollen på lika villkor. Olofsson gjorde i sin avhandling en jämförelse mellan herrfotboll och damfotboll för att se skillnader i resurser, material, beskrivningar i årsberättelser, bilder. I själva verket visade avhandlingen det Svenska Fotbollförbundets kvinnoyn och uppfattning om damfotbollen.

Kvinnornas underordning avspeglar sig vidare i den lägre värderingen av deras idrottsutövning. Denna lägre värdering legitimeras på två sätt. Genom kravet på likhet med männen i utförandet och betoningen på tävling, kan kvinnors prestationer jämföras med männens. Kvinnornas prestationer rangordnas lägre än männens. Till sin hjälp i rangordningen har man "Objektiva" mätinstrument som måttband och kronometer, varvid den lägre rangordningen av kvinnor kan stå oemotsagd. Den lägre värderingen legitimeras också av den kommersiella marknaden – här liktydligt med

¹¹ Eva, Olofsson, 1989, *Har kvinnorna en sportlig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet* s.13

¹² Olofsson, 1989, s.13

¹³ Olofsson, 1989, s.15

¹⁴ Olofsson, 1989, s.137

sponsorer, massmedia och publik. Även här har idrottsrörelsen hjälp av ett "objektivt" mätinstrument, nämligen antal kronor.¹⁵

Olofsson menar att kvinnorna inom idrotten var underordnade männen, eftersom att männen bestämde reglerna för kvinnornas idrottsutövande.¹⁶ Olofsson skriver att man rangordnade kvinnorna i en förening och att i de flesta fall placerade mannen före kvinnan. Olofsson skriver om hur damerna i Svenska Fotbollförbundet (SvFF) nämndes i årsberättelserna, där hon kom fram till att damerna inte ofta visades i bild och att damerna inte nämndes i inledningen utav årsberättelserna.¹⁷ Olofsson kom också fram till att damlagen rangordnades efter hur det hade gått för herrlagen. Hade det gått dåligt för herrarna kunde man lyfta fram damerna som en tröst. Olofsson menar även att resursfördelningen mellan herr- och damlag var orättvis. Damerna blev oftast förbisedda utav herrlagen.¹⁸ Det hade varit intressant att se hur väl Olofssons teorier och resultat stämmer överrens med Laholms FK. Eller kommer det att skilja sig ifrån Olofssons resultat?

1.4 Forskningsläge

Det har gjorts tidigare forskning kring damfotbollen, men inte någon forskning om Laholms FK.

Jag har använt mig utav Eva Olofssons avhandling *Har kvinnorna en sportslig chans?: den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Denna avhandling berör kvinnornas steg in i fotbollens manliga värld. Olofsson menar att det faktum att kvinnorna började spela fotboll var rent naturligt eftersom att man börjar lönearbeta och dras till kvinnliga gemenskaper. Olofsson menar att kvinnorna utmanade männens värderingar i samhället genom att börja spela fotboll.

Även Torbjörn Andersson ger en mer övergripande bild av fotbollen i Sverige mellan 1800-talets slut till 1950 i sin *Kung fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria*.

¹⁵ Olofsson 1989, s.196.

¹⁶ Ibid. s.196

¹⁷ Olofsson, 1989, s. 159.

¹⁸ Olofsson, 1989, s.158.

Som mer övergripande ger en bild av herrfotbollen, men som kan vara nyttig att ha som en bakgrund. Forskningsläget är ganska gediget kring kultur och övergripande fotboll, men i många fall ganska tunt när det gäller att gå in i klubbar som inte spelar på högsta nivån i Sverige.

Claes Annerstedt beskriver i sin bok *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige* olika idrotter som utvecklats i Sverige. Han tar upp det kvinnliga inslaget i idrotterna och diskuterar den i början diskriminerande ställning som togs mot kvinnorna. Annerstedt tog upp den bild som samhället gav när det gällde kvinnor och idrott. Denna bok har varit viktig för att förstå helheten utav kvinnoidrotten och speciellt damfotbollens genombrott på 1970-talet.

Jennifer Wegerup har skrivit om damfotbollen i Sverige i boken *Damelvan*. Wegerup tar i boken upp sju exempelspelare som lyckats inom damfotbollen. Hon beskriver även Öxabäck IF och deras bakgrund, hur damerna resonerade inför att spela fotboll eller åka konståkning. Denna bok ger också en bakgrund till damfotbollen i Sverige.

Jag har också använt mig utav Jayne Caudwells bok *Women`s football in the UK*, vilket är en samling artiklar, som alla behandlade damfotbollens situation och debatten kring fotbollens kön i den brittiska fotbollskulturen, där män och kvinnor behandlades olika. Jag har i boken hittat ett intressant inslag från Jo Welford. Boken är bland det senaste inom damfotbollsforskningen och ger uppsatsen en utländsk aspekt.

Det gör även Timothy F. Graineys bok *Beyond bend it like Beckham*, som beskriver fotbollens framväxt i USA. Där damfotbollen beskrivs från collegenivå till landslagsnivå, där orättvisor kring resurser behandlas. Men även hur kvinnor runt om i Världen fått kämpa för sina rättigheter att utöva fotboll. Kvinnorna beskrivs som modeller eller skönhetsobjekt, fast de själva såg sig som fotbollsspelare. Denna bok tillhör också det senaste inom damfotbollsforskningen och finns med i uppsatsen som ett utländskt tillskott.

Värt att nämna är att det inte finns speciellt mycket skrivet om damfotbollen, men Tomas Glanell och Claes Bengtsson har skrivit boken *25 år med svensk fotboll:1973-1998*. Vilket jag tycker berör mitt ämne till viss del, men inte så pass mycket att den använts i uppsatsen.

Även Peter Jansson har skrivit en bok som heter *Hammarbys damfotboll från 1970-2005: en resa!* Men denna bok berör till mesta dels Hammarby, vilket gör att den inte blir relevant eftersom att jag använt mig utav Jonny Hjelm's exempelklubbar i uppsatsen.

En annan bok är *"Spela fotboll bondjävlar" En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början*. Boken är skriven av Torbjörn Andersson som även skrivit *Kung fotboll*. Denna bok går in på städerna och fotbollsklubbarna i sex olika delar utav landet, där identitet som skapas från och kring klubbarna undersöks. Samt hur denna identitet har präglat livet kring klubbarna. Men boken går inte i någon större bemärkelse in på damfotbollen, utan håller sig till herrfotbollen. Därför kommer jag inte ha med boken i min uppsats.

1.5 Material

Jag har hittat material i Laholms kommunarkiv, där jag tittade närmare på Laholms FKs arkiv. Information som rörde damlaget i föreningen hittade jag i föreningsmötesprotokoll, styrelseprotokoll, övriga protokoll, korrespondens, statistikblad, årsberättelser, informationstidningar och i verifikationer. Även i Fritidsnämndens arkiv i Laholms kommunarkiv letade jag och då i ansökningar om administrationsbidrag, där jag har hittade årsberättelser som inte fanns med i Laholms FKs arkiv. De årsberättelser som saknades i Laholms FKs arkiv rörde perioden 1979-1980. Till sist har jag tittat på Hallandspostens arkiv, där jag utifrån verifikationerna valt ut datum där föreningen har betalat för att sätta in annonser och artiklar i tidningen, vilket har varit 1971, 1972, 1976, 1978, och 1980. Jag har också använt mig utav boken *Laholms FK 40 år - 1997*, vilket har gett en övergripande bild utav Laholms FK i sin helhet.

Utifrån det källmaterial som framkom kommer jag att kunna ge en sanningsenlig bild som möjligt utav hur det var när Laholms FK startade damlag och dess utveckling fram till 1980. Det är när man går igenom ett källmaterial viktigt att vara källkritisk. I det material som jag har gått igenom har mycket gett en ganska förskönad bild utav klubben. Det är troligen inget klubben gjort medvetet utan något som skrivits för att man själv varit så pass nära klubben. Många blir ofta tendensiösa när man är inne i en verksamhet och tycker att den fungerar bra

och skriver gärna lite bättre om saker och ting än vad det egentligen är. Detta kan naturligtvis gå åt andra hållet också beroende på vilka erfarenheter författaren sitter med. Det har funnits luckor i materialet. Årsberättelsen för 1972 fick jag inte tag i, vilket gör att herrarnas resultat det året inte finns med i uppsatsen. Den årsberättelsen är även viktig eftersom att den beskriver damlagets andra säsong i föreningen. Men jag har haft tillgång till de andra årsberättelserna vilket har gett mig en klar bild ändå. Det kan ha fattats protokoll i arkivet, eftersom att det var så många års protokoll samlade i samma pärm. Men det är inget jag har upptäckt och det material jag har haft tillgång till har varit fungerande. Överlag har källmaterialet varit bra och lättillgängligt.

1.6 Metoddiskussion

I uppsatsen har jag jämfört Laholms FKs damfotbollslag med Jonny Hjelms teori kring fem kategorier utav damfotbollslag. Senare applicerades Hjelms teori på Laholms FK för att se om det fanns någon eller några utav hans kategorier som passade in på klubben.

I uppsatsen undersöktes även Laholms FKs damlags möjligheter kring utveckling och resurser i klubben och en jämförelse med Eva Olofssons teorier gjordes. Eva Olofsson kom fram till att damlag oftast behandlades orättvist och att man rangordnade damlagen i Svenska Fotbollförbundet. Vad som även kunde påverka var hur framgångsrika klubbarna var från år till år, något som Eva Olofsson också tog upp. Där tog hon upp att damlagen lyftes fram de åren då det gick dåligt för herrlagen. Vilket var en intressant aspekt att ha med sig in i jämförelsen. Antingen fanns det en skillnad mellan herrlaget och damlaget i Laholms FK eller inte. Troligt är att det från början fanns en tydlig skillnad, men att den skillnaden efterhand minskar, vilket är en viktig och intressant del att förse den tidigare forskningen med.

En risk när man gör en jämförelse med Jonny Hjelm är att han redan har fem klara kategorier, vilket kan göra att man letar hårt för att passa in klubben i en kategori. Egentligen är svaret kanske att klubben tillhör en egen kategori, vilket är minst lika intressant. Jag har även valt att titta på utveckling och resurser i Laholms FKs damlag mellan åren 1971-1980. Där jag använde Laholms FKs damlag i jämförelse med det Eva Olofsson kom fram till för att kunna titta på skillnader och likheter.

I uppsatsen besvaras frågeställningarna kronologiskt. Jag började med att presentera en bakgrund till damfotbollen för att sedan komma in mer konkret på Laholms FK, där de två första frågeställningarna vävs in i källmaterialet och Jonny Hjelms teori. Här presenteras också resultaten på frågeställning ett och två. Sedan kommer en statistisk bakgrund som blir nödvändig för att kunna besvara den tredje frågeställningen. Med denna bakgrund i tankarna vävs källmaterialet in med Eva Olofsson resultat för att komma fram till ett svar på frågeställning tre. Avslutningsvis har uppsatsen en sammanfattning, där slutsatser och resultat lyfts fram igen.

1.7 Avgränsningar

Jag valde att avgränsa uppsatsen mellan åren 1971 och 1980. Året 1971 startade damlaget i Laholms FK sin verksamhet. Man satte igång ganska så snabbt redan från första mötet till träning. Jag följer damlaget genom perioden fram till 1980, där utvecklingen utav damlaget förändrades, men även damfotbollen i Sverige. Att jag valde att avgränsa uppsatsen till 1980 kändes naturlig, nya spelare kom in, damfotbollen hade haft sin explosiva utveckling. Konflikten mellan de som ville att damfotbollen ska bli en del utav fotbollen och de som inte ville det har lagt sig.

Damfotbollen hade efter 1980 rotat sig starkare för varje år i Sverige och utvecklades därefter i långsammare takt. Men med tanke på frågeställningarna är 1980 ett år där de som var med under damlagens uppstart började trappa ner. Klubbens ungdomssektion började fylla seniorlagen och jag tycker att undersökningen då började tappa sitt grundläggande syfte.

2. Damfotbollen växer fram, från jippomatcher till damlag

Det strede mot qvinligheten att uppträda sparkande. Denna lek kan för flickor aldrig få den rätta karaktären eller det, som ger den dess stora uppfostrande värde, ty rätt lekt är densamma mycket farlig och kan kräva lif, hvärför röster till och med höjts mot densamma i England. Kraft, mod och tilltagsenhet behöfdes ju ej heller i samma grad för flickor som för unge män.¹⁹

Detta var Viktor Balcks uttalande om kvinnor och fotboll vid en sammankomst med Skandinaviska gymnastikläraresällskapet möte 1899. Sporten ansågs vara ofin för kvinnor, det var ett sätt att härda och uppfostra män. Fotbollen var alldeles för farlig för att kvinnor skulle få utöva den.

Fotbollen kom till Sverige från England runt denna tid och fick sitt riktiga fäste kring sekelskiftet. Det var först en sport som vissa ansåg även var för farlig för män. Men efter att man introducerat ett så kallat uppfostransideal i sporten så accepterades den så småningom. En gymnastiklärarinna vid namn fru Hermann förklarade att hon hade låtit flickorna spela fotboll på sina gymnastiklektioner. Detta möttes med stor kritik och det verkade som att fru Hermann var den ende i Sverige som hade denna för tiden radikala inställningar till sporten.²⁰ Detta var år 1904, runt om i världen hade det detta år spelats damfotboll, men inte i relation till en serie eller tävlingssammanhang. Hjelm menade att fotbollen under det tidiga 1900-talet inte tillskrivits något kön.²¹ Men så småningom ansågs sporten som manlig, och att Fru Hermann då hade dessa radikala föreställningar kring sporten ansågs oacceptabla, speciellt av medelklassen. Medelklassen ansåg att kvinnan inte skulle hänge sig åt fysiska sporter. Arbetarklassen hade inte samma föreställningar utan var relativt positiva till damfotboll. Men det spelade mindre roll, eftersom att det var medelklassen som satt på de bestämmande posterna inom fotbollen.²²

Under början av 1900-talet spelades också en del så kallade jippomatcher, där hopplockade damlag mötte äldre herrlag. Detta ansågs som underhållande plojaktiviteter.

¹⁹ Andersson, Torbjörn, 2002, *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria*. s. 76

²⁰ Andersson, 2002, s.77

²¹ Hjelm, 2004, s.20

²² Hjelm, 2004, s 19-20

Några år senare i Danmark hade ett antal damer i Köpenhamn tagit kontakt med storklubben Köpenhamns Bollklubb och ville ha en tid på träningsplanen. Klubben accepterade förfrågan, men villkoren var inte de bästa. "*Københavns Boldklub svarade att det kunde gå för sig klockan sex på morgonen under förbehåll att kvinnliga vaktposter såg till att hålla eventuella manliga åskådare på avstånd*".²³ Jippomatcherna lockade en del manlig publik som tyckte det var en underhållande tillställning när damerna spelade fotbollsmatch. Därför skulle man ha vaktposter så att inte någon skulle komma och titta på damerna när de tränade. Men damerna tackade nej till tiden. Resurserna för att starta ett damlag på denna tid var inte de bästa. Kvinnorna i Sverige skulle hålla på med de "mjuka" idrotterna som framhöll kvinnans skörhet och rörelser. Till detta hörde knappt någon kontaktsport alls, utan krocket, tennis, simning och gymnastik återfanns på programmet.²⁴ Att utveckla kontaktsporter för kvinnor i Sverige gick ganska långsamt.

Damlagen bildades efter första världskriget och några uppmärksammade jippomatcher spelades mellan IFK Lindesbergs damlag och IFK Lindesbergs "old-boys", men även mellan Brynäs IFs damlag som mötte ett gubblag från föreningen.²⁵ Dessa matcher lockade över tusen åskådare och blev ett fint tillskott i föreningens kassa. Detta gjorde att man så småningom började diskutera en start kring tävlingsinriktad fotboll för damer. Detta diskuterades i Göteborg 1917, där en utav fotbollens mest inflytelserika män på den här tiden var Hugo Levin. Han menade att damerna skulle ägna sig åt landhockey eller bandy istället för fotboll.²⁶ Vilket gjorde att damerna startade Göteborgs bollklubb och hade dessa två sporterna på sitt program. Trots motstånd och trots att man i Sverige ansåg att fotboll var en sport för män, så spelades damfotbollsmatcher, men i första hand då jippomatcher. Damerna hade ambitioner om att få spela damfotboll i seriesammanhang, precis som herrarna gjorde. I England hade man redan damfotbollslag och seriesystem, damerna verkade inspirerade av händelserna i England när man visade upp ambitioner för att få spela i seriesammanhang. Det skulle ta tid innan damerna spelade tävlingsmatcher.

En lagsport för kvinnor introducerades inte förrän mitten på 1920-talet, då handbollen kom till Sverige. "*Någon lagsport värd namnet fick inte de svenska kvinnorna tillträde till förrän*

²³ Hjelm 2004, s.78

²⁴ Andersson, 2002, s.80

²⁵ Hjelm, 2004, s.23

²⁶ Hjelm, 2004, s.23

handbollen, den sport som skapats av en tysk sportlärare 1919 som ett kvinnligt alternativ till fotbollen, introducerades under 20-talets andra hälft".²⁷ Att spela handboll var till en början ett alternativ för damerna till herrarnas fotboll. Handbollen ansågs mjukare och inte lika farlig som fotbollen.

Handboll var den första "officiellt" accepterade lagidrotten för damer.

2.1 En fluga blir seriespel

De tillkom nya regler gällande jippomatcherna på 1920- och 30-talet, det var nämligen så att man kunde spela jippomatcher där intäkterna gick till välgörenhet. Det hände då och då att damerna spelade matcher som samlade in pengar till arbetslösa män i samhället.²⁸

Utvecklingen kom inte längre än så, sedan drabbades Världen utav andra världskriget och damfotbollen hamnar på 1940-talet i glömska. Fotbollen blir under 40-talet en dominerande manlig sport, där far och son går till träning och matcher tillsammans.²⁹

Det blev först på 1950-talet som damfotbollen kom tillbaka. Då en korpffotbollsturnering anordnades där både herrlag och damlag fick anmäla sig. Det var *Västerbottens folkblad* som anordnade turneringen. Korpen var en motionsförening i Sverige, där man anmälde lag för att motionera. Man hade inte samma tävlingsinriktning som klubbarna i Svenska Fotbollförbundets serier. Det var ändå en seriös och till viss del tävlingsinriktad verksamhet. Man hade serier och anordnade cuper.³⁰

Några enstaka cuper gav fortfarande inte damerna möjligheten till ett eget seriesystem.

Damerna hade dock uppnått att få tävlingsspela, men emellertid enbart i enstaka fall.

På 1960-talet gick inte herrfotbollen lika bra som den gjort tidigare årtionden. Publiksnittet gick ner för varje år som spelades. Internationellt tappade det svenska landslaget och man var överens om att något måste göras för att stoppa den nedåtgående trenden. Men för damfotbollen var 1960-talet startskottet. 1968 spelades den inofficiella "damallsvenskan" med

²⁷ Andersson 2002, s. 80.

²⁸ Andersson, 2002, s.24

²⁹ Hjelm, 2004, s.25.

³⁰ Hjelm, 2004, s.26

åtta lag i Västergötland. Detta på initiativ av damlaget från Öxabäcks IF som själva var med i serien. Efter att den serien väckt uppståndelse ökade damlagen hela tiden i Sverige.

Anledningen till att damfotbollen spred sig och ökade har idrottspedagogen Eva Olofsson gett ett svar på i sin avhandling *Har kvinnor en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen under 1900-talet*. Där Olofsson menar att en anledning var att kvinnorna började lönearbeta och börjar spela fotboll för att uppnå jämställdhet. "Enligt Olofsson berodde damfotbollens framväxt på samhällseliga och inomidrottsliga faktorer". *Hit räknar hon främst kvinnors utträde på lönearbetsmarknaden som "visade vägen för kvinnors inträde även på andra manliga domäner"*.³¹ Men Hjelm skiljer sig från Olofsson då han menar att kvinnor sökte gemenskaper och därför började spela fotboll av intresse för sporten. Kvinnorna sökte sig till gemenskaper med andra kvinnor och de ville idrotta i lagidrotter speciellt då fotboll, som spred sig över hela landet. "Hösten 1970 beslöt SvFF:s ledning att kvinnor skulle omfattas av samma licenssystem som männen samt att de regler som fanns inom herrfotbollen skulle tillämpas, med undantaget att speltiden skulle vara 2 x 30 minuter".³² Kort efter beslutet att damlagen skulle spela 2 x 30 minuter ändrades reglerna till 2 x 45 minuter. Man spelade även med samma storlek på bollen som herrarna.³³ Anledningen var att damlagen ville ha samma regler som herrlagen. 1971 instiftade tävlingar på distriktsnivå, det tillsattes även en kommitté som skulle utreda damfotbollen i Sverige, dess uppgifter innebar bland annat att utforma seriesystem och anpassa spelet till damernas fysik. Men denna utredning var klar 1972, vilket också blev det år då damfotbollen på allvar fick plats i det svenska idrottssystemet.

³¹ Hjelm 2004, s. 34

³² Hjelm, 2004, s.34

³³ Olofsson, 1989, s.153

3. Ett damlag föds

Året 1970 stod det i Laholms fotbollsklubbs årsberättelse att sportåret resultatmässigt hade varit det bästa i klubbens tolvåriga historia. Laholms FK var en sammanslagning mellan Laholms Bollklubb och Laholms Idrottsförening. Sammanslagningen mellan föreningarna skedde 1958 och 1970 hade man alltså uppnått det bästa resultatåret sedan sammanslagningen. Trots detta hade klubben en trevande ekonomi. Det skrevs i årsberättelserna om att ekonomin var hårt ansträngd och att man inte hade några andra inkomster än anslag, fritidsgrupper, medlemsavgifter och lotterier. Styrelsen menade att nya ekonomiska aktiviteter behövde tillkomma för nästa år.³⁴

Hjelm skriver i sin bok om att damfotbollsmatcher under åren 1968-1970 lockade fler åskådare än herrfotbollsmatcher i division II och III, man tyckte att damfotboll var något nytt och spännande.³⁵ Detta fick kanske Stig-Gösta Nilsson nys om när han året 1970 kom med ett förslag.

På årsmötet 1970 menade Stig-Gösta Nilsson att klubben skulle starta ett damlag. Klubbens styrelse skulle titta närmare på förslaget och komma tillbaka med svar till Stig-Gösta Nilsson.³⁶ Två år tidigare hade Stig-Gösta Nilsson och Andreas Lange, som då var vice ordförande, blivit tillsatta i en kommitté som skulle undersöka intresset för att starta ett damlag i föreningen.³⁷ Stig-Gösta Nilsson var 1970 verksam i föreningen och då i ungdomssektionen. Intresset visade sig vara stort och damerna visade ett engagemang för att börja spela fotboll.

Det fanns redan damklubbar runt om i Sverige, så förslaget om att Laholms FK skulle starta damlag var inte helt oväntad.

Klubben hade den 12 juni 1971 annonserat i tidningen *Hallandsposten* med en annons där det stod *Damfotboll i Laholm?* som rubrik.

³⁴ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996)

³⁵ Hjelm 2004, s.247

³⁶ Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsen protokoll 1968-05-16

³⁷ Kvartalsmöte, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll 1968-05-16

Ännu ett tillskott till damfotbollen blir det troligen inom kort. Det är Laholms FK, som på ett möte på Parketten på måndag skall pejla intresse för damfotboll i Laholm. Det är än så länge ett förslag, säger frisörmästaren Andreas Lange, men blir uppslutningen vad vi hoppas på, skall träningen börja så snabbt som möjligt. Tränare blir det nog inte svårt att få tag på. Kjell Nilsson har lovat, att till en början ta hand om verksamheten. Om intresset är tillräckligt stort och om flickorna vill, ställer Laholms FK upp i nästa års damserie.³⁸

Det kom ett 40-tal damer till Parketten den måndagen och att Laholms FK nu blev en fotbollsförening med damlag var snart klart.³⁹ Parketten som var en scen, som bl.a. fungerat som dansbana och låg i stadsparken i Laholm. Även ifall det var 40 damer som kom till Parketten var det enbart 20 stycken som nämndes i årsberättelsen när damlagets sammansättning togs upp för det året. Laget spelade premiärmatchen den 15 augusti och säsongen avslutades den 16 oktober 1971. Damlaget i Laholms FK hade då spelat tio matcher där man spelade fem hemmamatcher och fem bortamatcher. Man hade vunnit fyra matcher spelat oavgjort två och förlorat fyra.⁴⁰ Avslutningsvis i årsberättelsen tackade styrelsen damlaget. "*Styrelsen tackar damlaget för visat intresse och vill uttala sin förhoppning om en god fortsättning*"⁴¹

Hjelm skriver att damerna var normbrytare som spelade fotboll och detta mötte i början kritik från många olika håll, speciellt från männen. Men samhället hade förändrats, det fanns då en jämställdhetsdebatt.

"Självklart betydde könsrolls- och senare jämställdhetsdebatten, tillsammans med de politiska partiernas växande engagemang i jämställdhetsfrågan, att det på ett individuellt plan blev lättare att utmana fotbollen maskulina hegemoni".⁴²

Kvinnorna började lönearbeta och på så vis lämnade man hemmen. På arbetet skapade man sig sociala kontakter och kamratskap.

³⁸Hallandsposten 1971-06-12.

³⁹ Laholms FK, *LFK- 40 år - 1997* s.8

⁴⁰ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996)

⁴¹ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996)

⁴² Hjelm 2004, s.257.

Det blev i och med den samhällseliga förändringen mer accepterat för kvinnor att söka sig till lagidrotter. Eva Olofsson tog upp samma orsaker i sin avhandling, där hon intervjuade ledare och spelare.

Flertalet av de intervjuade menar dock, efter en stunds funderande, att tidpunkten torde ha sin grund i kvinnans förändrade ställning i samhället och de allmänna jämställdhetssträvandena.⁴³

Eva Olofsson menar att kvinnorna började spela fotboll för att de vill slå sig in i den mansdominerade idrotten. Fotbollen var lämplig eftersom att det var en förhållandevis enkel och billig idrott att börja med.⁴⁴ Jonny Hjelm skriver att kvinnorna skapade sociala grupper på arbetsplatser och började spela fotboll av nyfikenhet och för att de tyckte sporten var rolig.⁴⁵

Jonny Hjelm skriver att de flesta kvinnorna hade upplevt sporten som kul, redan på första träningen och att de kunde tänka sig att fortsätta med detta.⁴⁶ I Laholms FK framkom att kvinnorna som började spela fotboll i Laholms FK var där för att det fanns ett intresse och en glädje för att utöva sporten.

I Timothy F. Graineys bok *Beyond bend it like Beckham* beskriver han att damfotbollen i USA en gång börjat som en normbrytande idrott, där damerna började spela fotboll för att man hade ett intresse för sporten och tyckte den var rolig. Men också för att man i USA hade tanken på att kvinnor som under sin skoltid höll på med lagsporter lärde sig samarbeta och fick bättre självförtroende.⁴⁷ Vilket blev en anledning till att damfotbollen slog igenom.

Damerna i Laholms FK kom från Laholmstrakten och det fanns inte något handbollslag för damer i staden vid den här tiden, vilket inte styrker kategorin handbollslaget från Hjelms teori. Studentlaget känns inte heller aktuellt, med tanke på att studenter oftast var från olika platser i landet, och hade en mer gemensam ålder. Man gick även på högskola eller

⁴³ Olofsson 1989, s. 170

⁴⁴ Olofsson, 1989, s. 179.

⁴⁵ Hjelm, 2004, s.257

⁴⁶ Hjelm, 2004, s. 257.

⁴⁷ Graineys, F, Timothy ,2012, *Beyond bend it like Beckham – The global phenomenon of women 's soccer* s.6

Universitet ihop, vilket inte var troligt. Högskolan i Halmstad hade ännu inte startat verksamheten.

Man skriver även att ett damlag tillkommit i föreningen för att fromma verksamheten, både idrottsmässigt och klubbmässigt.⁴⁸ Fromma syftade i detta fall till att hjälpa eller gynna föreningen. I och med att man gjorde verksamheten större och hade på så vis fler som kunde hjälpa till i föreningen. Men även som Hjelm beskrev det så lockade damfotboll för stunden mycket folk till arenorna, vilket förändrades senare.⁴⁹ Men för stunden kunde damfotbollen även generera inkomster.

Klubben hade 1971 växt och byggt ut med damsektionen, men ekonomin i klubben var fortfarande ansträngd och styrelsen skrev att man hade problem med att täcka utgifter med inkomster.⁵⁰

Svenska Fotbollförbundet (SvFF) startade 1971 en utredning som ledde till att man året efter integrerade damfotbollen med den övriga fotbollen i landet, vilket betyder att en damsektion låg rätt i tiden.

Här slogs fast att damfotbollen skulle integreras fullt ut i SvFF:s alla organisationsled och att den, i princip, var jämställd med de verksamheter som var riktade mot andra kategorier fotbollsspelare (herrar, herrjuniorer och pojkfotboll).⁵¹

Vilket gjorde att Laholms FK hamnade mitt i dessa bestämmelser som gjorde att fotbollen blev integrerad och att damerna inte behövde känna sig utanför. Men 1971 startade alltså Laholms FK ett damlag för att gynna och hjälpa föreningen som sagt tidigare.

⁴⁸ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996)

⁴⁹ Hjelm, 2004, s.247.

⁵⁰ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996)

⁵¹ Hjelm, 2004, s. 250.

3.1 Spelet går på kryckor

De damer som samlades på Parketten var alla intresserade av att spela fotboll. Men i slutändan så nämns enbart 20 damer i årsberättelsen. Damerna var Laholms FKs första damlag och hade en medelålder på ca 22 år. Den yngsta spelaren var 14 år och den äldsta 31 år gammal.⁵² Laholms FK hade ett ganska så stort åldersspann, mellan yngst och äldst. Hjelm menar att ålderskillnaden i ett kamratgängslag kunde vara stor. Damlaget kunde alltså rent åldersmässigt varit ett kamratgäng.

I Laholms FK fanns det elva spelare som var mellan 20 och 25 år vilket utgjorde stommen i laget. Hjelm skriver att stommen i kategorin kamratgänget var spelare i tjuugoårsåldern, men att det kunde vara stor ålderskillnad mellan äldst och yngst.⁵³ Hjelm menar även att de damer som var spridda utanför stommen i laget var spelare som var släktingar eller rent av barn till de som utgjorde stommen i laget.⁵⁴

De yngsta skulle alltså i detta fall varit släktingar eller barn till aktiva i Laholms FK och hon som var äldst i laget skulle kunna vara en släkting till någon utav de som utgjorde stommen i laget.

Utav de som var mellan 20 år och 25 år var tre gifta med män som var aktiva i föreningen, antingen som spelare, ledare eller med i styrelsen. Resterande hade möjligen pojkvän eller var bekanta med manliga spelare, ledare eller medlemmar i föreningen.⁵⁵ Detta är vanskligt, men också något som kan peka på att sammansättningen av Laholms FKs damlag inte blir speciellt ologisk. Laget var på många punkter vad Jonny Hjelm skulle kallat kamratgänget i sin bok.⁵⁶

Damerna hade troligen inte heller tidigare varit aktiva i någon förening som hade med lagbollsporter att göra. Man kan vara säker på att de inte varit aktiva handbollspelare, eftersom att handbollsverksamheten i Laholm ännu inte startat. Vilket gjorde att det var deras första kontakt sporten och troligen även bollen.

⁵² Laholms Kommunarkiv, Laholms FK, G3:7, Verifikationer 1972-1973

⁵³ Hjelm 2004, s 262.

⁵⁴ Hjelm, 2004, s 262.

⁵⁵ *Sveriges befolkning: CD-skiva för Windows med persondata om invånarna i Sverige 1970, drygt 8 miljoner människor*, Stockholm, 2002

⁵⁶ Hjelm 2004, s 261-262.

Naturligtvis går spelet ofta på kryckor, men huvudsaken är att kämpa väl och med åren kommer rutin. Till nästa säsong kommer vi att göra bättre ifrån oss än i år, tror tränaren.⁵⁷

Något som kan styrka att damerna inte var speciellt bollvana var tränaren Sven-Olof Malmströms kommentar till tidningen *Hallandsposten*. Något som även Claes Annerstedt tar upp i sin bok *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige*. Annerstedt menar att damernas ovana med bollen främst var märkbar i början, men att den idag är minst lika bra som herrarnas.

Flickor lekte och spelade inte med bollar i samma utsträckning som pojkar gjorde under sin uppväxttid. Tekniken var därför inte den bästa bland första generationens fotbollsspelande damer. Detta var säkert anledningen till att många fnissade lite försynt vid åsynen av damfotboll och såg det som ett övergående fenomen⁵⁸

Reaktionen på att Laholms FK hade startat ett damlag var delad i föreningen det märktes i protokollen, som på så många andra ställen i landet fanns det ibland en pessimism mot att starta damfotboll, men det fanns också positiva inställningar i föreningen som ville starta damfotboll.

Ordförande för damsektionen 1980, Britt-Marie Jönsson säger i en intervju, i tidningen *Hallandsposten* att allmänheten skrattade åt de damer som började spela fotboll 1971 och att allmänheten var negativt inställda.

*”Även om vi tjejer inte längre möter något större motstånd från klubben eller från klubbkamrater av det motsatta könet, så stöter man ofta på folk som säger att tjejer och fotboll inte hör ihop”.*⁵⁹

Men någon form utav stöd fick man i Laholms FK eftersom att initiativet togs till att starta ett damlag. Kanske var det fruarna till männen som spelade i herrlaget som fick upp intresset hos damerna.

Hjelm menar att de damer som fanns i hans kategori kamratgänget, under årtal hade följt sina makar, pojkvänner, fästmän, bröder och manliga kamrater på matcherna och på så vis fått ett

⁵⁷ Hallandsposten 1972-08-16.

⁵⁸ Annerstedt, Claes 1983, *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige*, s.166.

⁵⁹ Hallandsposten 1980-11-27.

intresse för sporten och nu ville man utöva sporten själva.⁶⁰ Det kan vara troligt i Laholms FKs fall. Men det fanns även ett motstånd från de manliga lagkamraterna menade Britt-Marie Jönsson, det känns inte helt logiskt om spelarna var bekanta med varandra sedan tidigare. Men ändå inte helt ologiskt, eftersom att männen kanske ville ha fotbollen för sig själva.

En dotter fanns på spelarlistan, det var Andreas Langes dotter som stod skriven som spelare.⁶¹ Möjligen så fanns det släktingar till andra i laget eller i föreningen som också var aktiva. Hur som helst så bestod laget utav en stomme på elva spelare mellan 20 till 25 år, som jag har beskrivit. Vilket gör att på denna punkt så passar Laholms FKs damlag överens med Hjelm kategori kamratgänget.

Hjelm skriver även att kamratgänget är den äldsta kategorin och att det var den kategori som tidigare spelat så kallade jippomatcher. Hjelm menar alltså att fotbollsfruar och flickvänner var de som blev kategori för de jippomatcher som anordnades mot olika äldre herrlag. Hjelm menar vidare att den inställningen som dessa damer tidigare haft kring fotboll, nu förändrats och att man hade ambitionen att spela riktiga tävlingsmatcher och ingå i serier mot andra damer.⁶² Detta är inget som jag har fått fram ifrån Laholms FK utan det fanns från början, när kvinnorna och flickorna samlades på Parketten i Laholm, ett intresse för att spela fotboll.⁶³

Vad gäller de övriga kategorierna som Hjelm presenterar så skulle jag inte vilja säga att det är någon som egentligen passar in på Laholms FKs damlag.

Initiativet till att starta ett damlag hade Stig-Gösta Nilsson som nämnts tagit, då han tillsammans med fotbollssektionen i klubben kommit fram till detta vid ett årsmöte. Sedan hade klubben satt in en annons i tidningen angående damfotboll i Laholm.⁶⁴

Men varför skickade man in en annons i tidningen om det var att alla som spelade i laget redan kände varandra?

⁶⁰ Hjelm, 2004, s. 262.

⁶¹ *Sveriges befolkning: CD-skiva för Windows med persondata om invånarna i Sverige 1970, drygt 8 miljoner människor*, Stockholm, 2002

⁶² Hjelm 2004, s. 262.

⁶³ Laholms FK *LFK-40 År 1997* s.8

⁶⁴ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996)

Laholms FK hade en annons i tidningen, vilket får mig att tveka på att laget skulle varit ett kamratgäng. Hjelm beskriver inte något lag i sin bok som startar sin verksamhet genom en annons i tidningen. Laholms FK gjorde det, men det är man inte ensam om utan det gjorde fler lag i södra Halland. Dagen efter det att Laholms FK hade sin annons i tidningen hade Genevads IF en annons i tidningen.⁶⁵ Eftersom att Laholms FK inte passar in i någon utav Hjelmns kategorier till hundra procent, skulle man kunna kalla sammansättningen av Laholms FKs damlag för en egen kategori. Den kategorin skulle jag vilja benämna annonslaget.

Laholms FK är ett annonslag för att damerna som började spela fotboll i laget fann klubben via en annons i tidningen. Det finns självklart stora likheter med Hjelmns kategori kamratgänget, men det som är den avgörande skillnaden är att annonslaget fått intresset genom en annons i tidningen. Även inställningen i Laholms FK till att starta ett damlag skiljer sig från Hjelm. Det var föreningen som tog initiativet till ett damlag inte bara damerna själva. Hjelm skriver som sagt i stycket tidigare att ett kamratgäng är en sammansättning damer som tidigare kände varandra genom att deras män spelat fotboll i samma förening, eller att de haft någon annan anknytning till föreningen som gjort att de velat börja spela fotboll.

Min tanke blir att damlagens sammansättning och starter förändras, Hjelm beskriver damlag som startar sin verksamhet relativt tidigt. Kanske är det så att de fem kategorier som Hjelm tar upp i sin bok återfinns i den tidiga undersökningen av Sveriges damfotbollslag. Men när det gäller damlag som startar efter 1970 så finns där andra kategorier att utgå ifrån. Naturligtvis försvinner inte Hjelmns kategorier, men man kanske ska lägga till några kategorier på hur damlag startar? Annonslaget skulle jag vilja säga är en sjätte kategori när det gäller kategorier kring hur ett damlag startas.

⁶⁵ Hallandsposten 1971-06-15

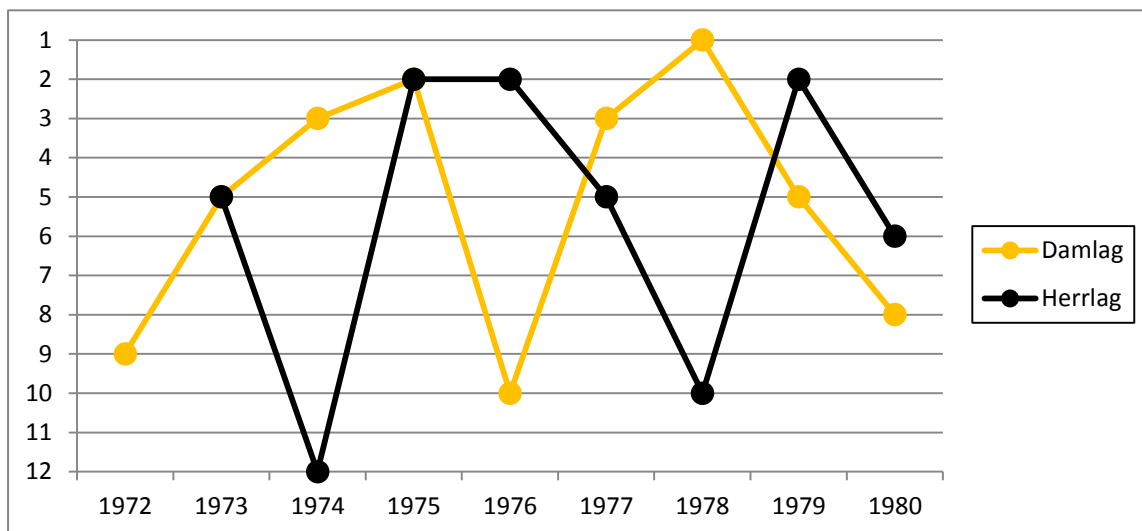
4. Från träning till serieseger

Nu när vi har gått igenom varför Laholms FK startade ett damlag och vilka de damer som spelade där var, så är det viktigt att gå igenom hur detta damlag utvecklades. Hur gick det i serierna? För att kunna applicera argument för hur damlaget fick resurser och utvecklades är det viktigt att ha en bakgrund eller översikt. Eva Olofsson menar att damlagen i Sverige ofta sågs över ryggen när det gällde resurser, man gav hellre dem till herrarna, eller delade orättvist. Olofsson menar vidare att om inte herrlaget nådde upp till sina förväntningar lyfte föreningarna fram damlaget i årsberättelserna. Därför blir det relevant att lyfta fram en översikt över hur det gick för damlaget och hur de utvecklades.⁶⁶

Även Jonny Hjelm skriver att damlagen i Sverige i många fall fick kämpa för sina resurser och för att få ekonomi till material och aktiviteter, men hur var det i Laholms FK? Detta är en fråga som är relevant att svara på, men som kräver en översikt för att man ska få en full förståelse för frågan. Det enklaste sättet att få en översikt på är att med hjälp utav ett diagram rita upp Laholms FKs damlag och herrlag. På så vis får man en klar och enkel bild kring hur damlaget placerade sig i jämförelse med herrlaget. Under följer diagrammet.

Diagram 1

Tabellplaceringar för Laholms FKs dam- och herrlag mellan åren 1972- 1980

Källa: Laholms kommunarkiv, Laholms FK, F4:1 Årsberättelser 1957-1996, Laholms kommunarkiv Fritidsnämnden, F1:9 & 11, administrationsbidrag, 1979 & 1980.

⁶⁶ Olofsson, 1989, s.158.

Utifrån diagrammet så fattas herrarnas resultat 1972, men damernas placering finns med. Man slutade nia i serien. Om man ser vidare i tabellen är samtliga år mer eller mindre intressanta i undersökningen, om man ska jämföra med Olofsson resultat kring att damerna lyfts fram som en tröst de år herrlaget inte presterat som man önskat. Men det är även intressant att se på åren då båda lagen presterat ett relativt lika resultat och där titta på vilket lag man lyfte fram först i årsberättelsen.

Vilken division lagen befann sig i kan också vara avgörande för hur man värderar insatserna. Ligger herrlaget i allsvenskan och damlaget i division tre så kan det påverka värderingen utav lagen. Jag har därför valt att göra ett diagram som visar divisionerna herr- och damlaget i Laholms FK spelade i. Tabellen är också ett förtydligande till tabellplaceringsdiagrammet ovan.

Tabell 1

Divisionsplaceringar på dam- och herrlaget i Laholms FK mellan åren 1972-1980		
	Damlaget	Herrlaget
1972	Klass I södra Halland	Division 4 Halland
1973	Klass I södra Halland	Division 4 Halland
1974	Klass I södra Halland	Division 4 Halland
1975	Klass I södra Halland	Division 5 Halland
1976	Sydsvenska serien	Division 5 Halland
1977	Klass I södra Halland	Division 4 Halland
1978	Skåneserien division 3 västra	Division 4 Halland
1979	Division 2 Halland	Division 4 Halland
1980	Division 3 Halland	Division 4 Halland

Källa: Laholms kommunarkiv, Laholms FK, F4:1 Årsberättelser 1957-1996, Laholms kommunarkiv Fritidsnämnden, F1:9 & 11, administrationsbidrag, 1979 & 1980.

Utifrån tabellen kan man avläsa att herrlaget i Laholms FK inte hade några större förändringar divisionsmässigt. Man låg under perioden 1972-1980 på en amatörnivå. Med amatör menas med att man inte kunde försörja sig på att spela fotboll, utan det var mer ett fritidsintresse. Damlaget i Laholms FK mötte inte heller några större förändringar i divisionerna. Förutom år 1976 då man spelade i Sydsvenska serien som framkommer i årsberättelserna som en tuffare

och svårare serie än tidigare år.⁶⁷ Serien skulle vara en av de högsta serierna som man kunde spela i för tillfället i Sverige, med lag från Skåne, Blekinge, Småland och Halland.⁶⁸ Förutom detta år då damlaget skulle ha tillhört en högre serie i landet så har man resterande år tillhört amatörserier precis som herrlaget. Klass I södra Halland som damlaget tillhörde fem år utav nio, var den högsta serien i Halland för damer. Serien var delad mellan norra och södra halland, men ska även ses som en amatörserie. Man tillhör 1978 Skåneserien och då division tre västra, vilket ses som en amatörserie. Kommande åren tillhör man Hallandserierna igen men då division två respektive division tre. Vad man kan säga om tabellen är att båda lagen under den undersökta perioden var amatörlag.

Utöver tabellplaceringarna och divisionstillhörighet så finns det andra saker att väga in när man ska undersöka Laholms FK.

Eva Olofsson menar att ekonomin fördelades orättvist och att resursmöjligheterna i övrigt fördelades orättvist. Det vill säga saker som träningstider, träningsmaterial, och övriga saker som helt enkelt delades mellan herr och damlag i föreningarna.⁶⁹ Genom att sammanställa damlagets medelantal på träningarna så finns möjligheten att få en bild utav hur damerna tyckte att det var att spela fotboll. Men även hur möjligheterna till bra träningstider så ut. Jag har här under gjort ett diagram som visar på hur många som närvarade på träningarna med damlaget för de olika åren. Detta är ett medelantal där man ska räkna med att damernas träningstillfällen för det mesta ökat med åren. Men även att antalet spelare under de flesta åren blivit fler.

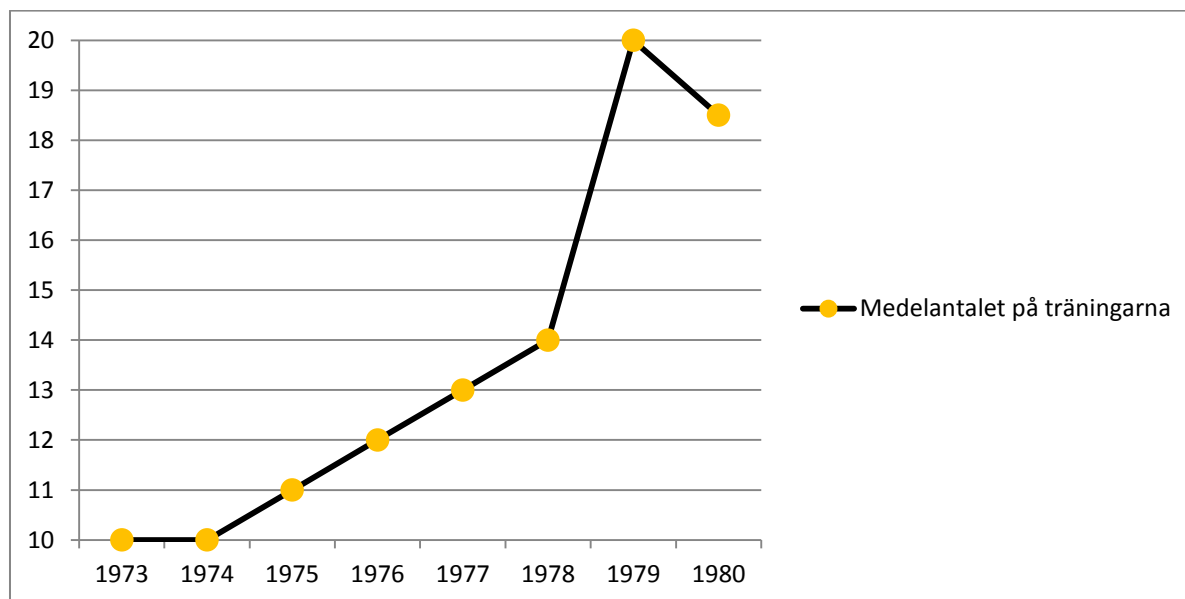
⁶⁷ Laholms kommunarkiv, Laholms FK, F4:1 Årsberättelser 1976 (1957-1996)

⁶⁸ Laholms FK, *LFK – 40 År 1997*, s.8.

⁶⁹ Olofsson, 1989, s. 171.

Diagram 2

Medelantalet aktiva varje år på Laholms FKs damlagsträningar mellan åren 1972-1980

Källa: Laholms kommunarkiv, Laholms FK, F4:1 Årsberättelser 1957-1996, Laholms kommunarkiv, Fritidsnämnden F1:9 & 11, administrationsbidrag, 1979 & 1980.

Man ser utifrån diagrammet att damlaget under perioden 1973- 1979 hela tiden ökade i träningsantal, speciellt ökade man i träningsantal året 1979 när man året innan hade vunnit serien och haft en artikel i *Hallandsposten*, där klubben framstod som ett föredöme för fotbollen i Halland.⁷⁰ Båda dessa faktorer kan ha gjort att damerna över ett år hade en bra träningsnärvaro. 1980 går träningsstatistiken återigen ner, vilket kan bero på att det återigen gick sämre än förra året. Laget fick även en ny tränare vilket kan påverkat spelarna. En viktig iakttagelse är att damerna hela tiden ökade sin närvaro på träningarna, vilket tyder på att man tyckte det var roligt med fotboll. Med undantaget för året 1980. Detta är lite vanskligt, men det sunda förnuftet säger att man inte går på en träning om man inte tycker det är roligt att träna.

Träningsstatistiken skvallrar även om vilka träningstider man hade. Fick man sämre tider så hade möjligen inte lika många spelare möjligheten att komma till träningen. Hade man bättre tider så fanns möjligheten för alla att träna.

⁷⁰ Hallandsposten 1977-11-28.

Med denna bakgrund ska jag placera in Eva Olofssons teorier när det gäller resurser i föreningen och hur de fördelades.

Laholms FK hade alltså startat ett damlag 1971, en översikt gav oss även framgångarna som laget lyckats med och motgångar som laget genomgått, men hur såg det ut från föreningens sida? Fick damlaget de resurser som de behövde. Hur pratade man om damlaget i föreningen. Fanns det några skillnader mellan damlaget och herrlaget? Hur utvecklades damlaget? Fanns det någon ungdomsverksamhet som på sikt skulle kunna gynna damlaget? Det fanns det ju, i översikten tog jag upp att Laholms FK även startade damlag, men hur gjorde man för att ta till vara på det? Hur pratades det om flicklaget i Laholms FK? Detta är underfrågor som jag kommer att försöka att behandla i denna del av uppsatsen.

Damlaget var ett pilotprojekt sitt första år i Laholms FK. Man tackade damerna för sitt visade intresse och hoppas att de ska engagera sig i damfotbollen även nästa år.⁷¹ Så skrevs det i årsberättelsen för året. Det är egentligen inget konstigt med att man benämnde damlaget sist i årsberättelsen efter puttelagen det året. Det gjordes troligen för att damlaget var nytt och hade fått finnas i föreningen som ett testprojekt. Eva Olofsson har i sin avhandling behandlat placeringen utav damfotbollslagen i årsberättelserna.

Ett implicit, men lika tydligt, bevis för den lägre värderingen av damfotbollen är förbundets sätt att skildra den gångna fotbollssäsongen i respektive årsverksamhetsberättelser. Inte något år har en beskrivning av damfotbollsverksamheten inlett summeringen av säsongen - inte ens det år damlaget blev Europa mästare.⁷²

Eva Olofsson pratar här om Svenska Fotbollförbundet (SvFF) och deras årsberättelser. Som kan ha präglat klubbarna runt om i landet. Men att det skulle vara en sådan värdering i Laholms FK vet vi inte ännu, det visar sig i de kommande årsberättelserna.

⁷¹ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996).

⁷² Olofsson 1989, s. 158.

Olofsson skriver vidare att damfotbollslag enbart integreras på ett vettigt sätt i föreningar med herrlag som spelar i lägre divisioner.⁷³ Det vill inte säga att Laholms FK på något sätt hade ett blygsamt herrlag, men herrarna var heller inget elitlag.

Detta menar även Jo Welford som skriver i boken *Women`s football in the UK*.

Welford gjorde en studie där hon pratar med 10-12 spelande ledare eller enbart ledare i klubbar som spelar i lägre divisioner. Hon frågar dem hur de ser på sin situation i klubben. Welford kommer fram till att kvinnorna kände sig respekterade i sina klubbar, men när de skulle utbilda sig eller arbeta utanför klubbarna så blev de nedvärderade och man poängterade att fotboll är en sport för män⁷⁴. Utbildningen skedde oftast i anknytning till FA arrangemang, vilket motsvarar SvFF i Sverige. Det finns här likheter med Eva Olofssons resultat om hur man lyfter fram damlag i lägre divisioner och i elitdivisioner.

Men året därpå 1973 var damlaget återigen aktivt som beskrivit ovan. Då borde väl ett damlag som åldersmässigt låg i fas med herrlaget beskrivas före både juniorlag och pojklag, men det gjorde de inte. Damerna nämndes inte förrän i de sista raderna. Det stod även att damlaget hade arrangerat en turnering i samarbete med tidningen *Hallandsposten* där man fick hjälp med resurser ifrån styrelsen och föreningen. Det var nämligen så att styrelsen beslutade att klubben kom att stå för domare i cupen, men damerna skulle sälja lotter för föreningen vars inkomster skulle tillfalla föreningskassan.⁷⁵ Cupen genererade ingen större intäkt för föreningen.

En anledning till att Laholms FKs damlag hade tillgång till resurser som i detta fall, när man fick hjälp med att starta en turnering, menade Olofsson hade med integreringen att göra. Olofsson skriver att när det gäller planer och tävlingar så lade SvFF fram rekommendationer på hur resurser skulle fördelas.⁷⁶ SvFF menade att damlag som låg i division I skulle värderas efter herrlag som låg i division I eller II.⁷⁷ Det problemet med resurser mötte inte Laholms FKs damlag på samma sätt med tanke på att herrlaget inte låg i några högre divisioner, på så vis blev integreringen lättare. Men ambitionen från styrelsen var lika viktig, det kan ha varit vissa i styrelsen som hade ambitionen att herrlaget skulle bli en elitklubb och då var inte

⁷³ Olofsson 1989, s.158.

⁷⁴ Caudwell, Jayne, 2012, *Women`s football in the UK – continuing with gender analysis* s. 54-55

⁷⁵ Styrelsemöte, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll 1973-02-15(1968-1993)

⁷⁶ Olofsson, 1989, s.151.

⁷⁷ Olofsson 1989, s.151

damlaget prioriterat på samma sätt längre. Om det hade varit så, var nog inte styrelsen eniga om den tanken eftersom att damlaget fick resurser. Vad som även var intressant när det gällde inkomster, var att damerna troligen inte drog speciellt mycket publik till sina matcher.

Eftersom att man under rubriken publiksnitt enbart nämnde herrarnas matcher. När man sedan skulle gå igen de olika sektionerna nämnde man återigen damlaget sist i klubbens årsberättelse.

Året 1974 var intressant, då kom tyvärr herrarna sist i sin serie medan damlaget kom trea i sin. Återigen beskrev man hur det hade gått för herrarna först sedan juniorlag, pojklag och sist damlaget. Det berättades även att man hade startat en flickfotbollsskola, på grund utav ett ökat intresse bland flickor för att spela fotboll. Herrarnas publiksnitt nämndes, men inte damernas, vilket kan ha berott på att man inte fann det viktigt att ta upp eftersom att de hade varit så pass få på dammatcherna. Men skulle det vara så kanske man skulle kunna komma på en lösning för hur man skulle kunna locka mer publik till matcherna, men denna lösning fanns inte med i berättelsen.

Resursmässigt verkar det som att styrelsen ställde upp, man betalade detta år anmälningsavgiften för en cup och damlaget fick även nya dräkter. Tränare för damlaget var vid den här tiden Per Frykenstedt, som nämnde på ett styrelsemöte efter det att damerna hade arrangerat sin cup tillsammans med *Hallandsposten*, att man borde haft fler funktionärer från föreningen på plats.⁷⁸ Styrelsen svarade då att datumet för turneringen var olämplig ur övriga sektionens och medlemmarnas synpunkt.⁷⁹ Fler funktionärer kunde därför inte närvara. Frykenstedt ville även ha en ekonomisk ersättning för den tid han hade lagt ned på pappersarbete, styrelsen bordlade frågan till ett möte längre fram. På mötet längre fram beslutade man att Frykenstedt fick ekonomisk ersättning för det pappersarbete som han hade gjort, men på ett senare möte samma år meddelade Frykenstedt att han slutar som tränare för damerna, någon anledning framgick inte.⁸⁰ Vad som är viktigt att notera är att damlagets säsongavslutning skedde i samband med ungdomssektionens, vilket får en att fundera kring om det kunde varit så att man värderade damlaget gemensamt med ungdomssektionen och

⁷⁸Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1974-03-11 (1968-1993)

⁷⁹Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1974-03-11 (1968-1993)

⁸⁰Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1974-06-24 (1968-1993)

herrlaget för sig. Om detta hade med integrering utav damlaget eller resursfördelning låter jag vara osagt.

1975 skrev man som inledning på årsberättelsen att samtliga lag i klubben nådde bra placeringar. Det hade faktiskt gått bra för samtliga lag. Men att man i föreningen valde att inte rada upp lagen och rangordna dem är intressant.

Annars skrev man återigen enbart om herrarnas publiksnitt i matcherna. Nu hade Laholms FK ett flicklag som spelade matcher och tränade som övriga ungdomslag i föreningen. När man tittade på årsberättelsen så verkar inte flicklaget tillhöra ungdomssektionen, utan man fick titta längst bak i redovisningen av lag för att hitta flicklaget, nämligen under sektionen för damlaget. Man börjar få sina tvivel på att denna ordning är som Eva Olofsson beskrev den. För rent resursmässigt bjöds damerna på en damträff, där de fick kaffe och macka vilket även herrarna gjorde.⁸¹ Man fick återigen hjälp med att arrangera damturneringen och nu gjorde man det utan samarbete med *Hallandsposten*. Styrelsen beslutade även att bussar skulle finnas tillgängliga för de längre bortamatcherna som både herrar och damer skulle ha tillgång till.⁸² En viktig iakttagelse var att detta år framgår det i protokollen att både dammatcherna och herrmatcherna skulle entrébeläggas, dvs. Att man skulle ta betalt för entré på båda matcherna.⁸³

Vilket kan varit en anledning till att man inte hade med damernas publiksnitt.

1976 beskrevs herrarnas avancemang till en högre serie som årets höjdpunkt. Man hade även tio lag i föreningen i seriesammanhang. På styrelsemötet diskuterade man innan detta om vinstpremier för vunnit serie och detta gällde seniorlagen, alltså damlaget, herrlaget och B-laget. Om herrarna skulle vinna serien så skulle de bli bjudna på middag på Gröna Hästen, där även damlaget skulle bli bjudna.⁸⁴

När man gick igenom årsberättelsen vet vi sedan tidigare att både herrarnas och damernas matcher på den tiden var entrébelagda. När man läste publiksnittet var det återigen enbart

⁸¹Laholms kommunarkiv, Laholms FK,, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1974-11-28 (1968-1993)

⁸²Laholms kommunarkiv, Laholms FK,, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1975-01-08 (1968-1993)

⁸³Laholms kommunarkiv, Laholms FK,, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1975-01-08 (1968-1993)

⁸⁴Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte 1976-10-26 (1968-1993)

herrarnas matcher som redovisades. Är det damerna som inte lockar tillräckligt med publik? Kioskförsäljningen kunde vara ett bra sätt att ta reda på detta. Eftersom att man delade upp damer och herrar här, vilket gjorde att det blev enkelt att ta reda på ungefär hur populära matcherna hade varit. Herrarna redovisade 1976 en försäljning på 5362: - under samtliga matcher, medan damerna redovisade en försäljning på 205: - under samtliga matcher.⁸⁵ Det styrker antingen att publiken på herrarnas matcher var kioskmänniskor eller att det helt enkelt var mer publik på herrarnas matcher.

Jag tittade även på gamla protokoll gällande damernas matcher och herrarnas matcher 1976, efter att hittat två stycken intressanta matcher så förstod man att det inte var kioskmänniskor på herrarnas matcher. Damerna mötte IFK Malmö i söderretan och herrarna mötte Hylte IF i division 4, Herrarna hade en publik på 54 betalande, medan damerna enbart hade 34 betalande. Då ska man tillägga att IFK Malmö var ett framgångsrikt damlag som var kända i Sverige. Jennifer Wegerup skriver i sin bok *Damelvan* om att Öxabäcks IF hade omkring 700 personer på sina hemmamatcher.⁸⁶ Att Laholms FK inte hade mer än ca 34 betalande kan ha att göra med hur situationen var i staden. Det behöver inte betyda att damfotbollen generellt hade få åskådare. I Laholms FK kan man dra slutsatsen att det var mer publik på herrarnas matcher. Men trots detta borde man väl ändå ha redovisat för hur publiksnittet på damlagets matcher varit i årsberättelsen ändå. Olofsson gjorde i sin undersökning en del intervjuer med spelare och ledare som beskrev hur de såg på utvecklingen av damfotbollen i Sverige.

Sett i relation till herrfotboll verkar kvinnorna mena att damfotbollen haft en mer positiv utveckling - damfotbollen är trevligare för åskådaren därför att spelet är mer öppet och att det finns utrymme för finesser.⁸⁷

Eftersom att herrarnas publiksnitt överlägset är högre än damernas, så blir citatet inte helt övertygande. Publiksnittet var taget från 1976 och intervjun stämmer inte överens med det årtalet, vilket betyder att en förändring kunde skett. Hjelm skrev i sin bok att intresset för damfotboll ökade bland flickor och kvinnor under åren 1971-1975, men bland publik och

⁸⁵Laholms kommunarkiv, Laholms FK, G3:10, Verifikationer, 1976

⁸⁶Wegerup, Jennifer, 2005. *Damelvan: Pionjärerna, dramatiken och guldåren*. s.114.

⁸⁷Olofsson, 1989, s. 170.

journalister minskade intresset under samma period. Hjelm skrev vidare att den "första förälskelsen" för damfotboll hade försvunnit i många distrikt i landet.⁸⁸

Föreningen stöttade damlaget och gav damerna tillsammans med herrarna 6000: - att dela på för att åka på träningsläger. Damerna åkte till Marbella och herrarna åkte till Kanarieöarna.⁸⁹ Man köpte även nya matchdräkter till damerna. Damlaget benämndes återigen sist i årsberättelsen och flicklaget fick fortfarande inte plats i ungdomssektionen. Ett intressant inslag i Laholms FK, som på sätt och vis skiljer sig ifrån vad Olofsson menar i sin avhandling är att resurserna mellan herr- och damlag oftast var orättvis. "*Den sämre villkoren uppges vara allra tydligast beträffande tillgången på och fördelningen av de ekonomiska resurserna*".⁹⁰ Utav resekassan att döma var fördelningen i Laholms FK inte speciellt orättvis. Fördelningen kan dock varit orättvis eftersom att det inte framkommer hur mycket pengar dam- respektive herrlag fick att resa med. Men man valde ändå att ge resurser till damlaget för att de skulle kunna åka på träningsläger. Fördelningen av resurser var även något som Claes Annerstedt tog upp när han menade att män som utövade friidrott ofta fick sina spikskor och overaller utav förbundet, medan kvinnorna i vissa fall efter avslutad karriär fick lämna tillbaka sin overall.⁹¹ Med tanke på resemålen kunde inte skillnaden varit särskilt orättvis.

Året därpå 1977 syntes det en skillnad i årsberättelsen. Herrlaget nämndes som vanligt först, men därefter skrev man om damlaget.⁹² Om detta enbart var en slump eller om någon form utav förändring hade skett kan jag inte bevisa, men så stod det. Damlaget benämndes sist tillsammans med flicklaget senare i årsberättelsen. Vad som är viktigt att notera var att juniorlaget, pojklaget, miniputtlaget ett och två benämndes ganska utförligt under ungdomssektionen. Medan man under damsektionen för det första benämnde flicklaget och sedan stod det enbart statistik. De andra ungdomslagen benämndes mer, där man även gick igenom vad man hade gjort under året. Naturligtvis kan det ha varit så utav olika anledningar, men det är ändå värt att notera. Det märktes att damlaget i många fall fick hjälp av föreningen. En sak som kunde vara ett tecken på det var när man fick bidrag till att uppvakta

⁸⁸ Hjelm 2004, s.251.

⁸⁹ Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte, 1976-06-08 (1968-1993)

⁹⁰ Olofsson, 1989, s.173.

⁹¹ Annerstedt 1983, s.221.

⁹² Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1977 (1957-1996).

lag medlemmar när de fyllde år.⁹³ Damlaget fick även pengar för att kunna betala anmälningsavgiften till olika turneringar. Vad gäller publiksnittet så nämndes fortfarande bara herrarna, och damernas tystnad kunde här ses som talande.

1978 vann damlaget serien. När man fick årsberättelsen i sin hand såg man en bild på damlaget på framsidan och man skrev även om dem före herrarna i årsberättelsen, man skrev gott om damerna i inledningen. Herrarna nämndes näst sist då man precis hade klarat kontraktet i sin division. Varför var det så? Det kan inte varit en slump utan det måste varit så att man lyfte fram damerna för att herrarna hade gjort ett dåligt år, precis som Eva Olofsson menade i sin avhandling. Olofsson menade även att det fanns dåligt med bilder på damfotbollen generellt i SvFFs årsberättelser.

Inte heller skildras damfotbollen särskilt i bild. Under åren 1981-1986 fanns 55 foton i de flerfärgtryckta årsberättelserna bortsett från porträtt av styrelsens ledamöter och övriga förbundsfunctionärer. Sju bilder var hämtade från damfotbollen.⁹⁴

Detta år motsatte sig Laholms FK lite utav det som Eva Olofsson undersökte och kom fram till. Nämligen att Laholms FKs damlag fanns med bild på omslaget utav årsberättelsen, man benämndes i inledningen utav årsberättelsen och man stod före herrsektionen. Om det var för att det hade gått dåligt för herrarna och man ville som Olofsson uttryckte det trösta sig med damlagets prestationer, låter jag fortsättningen utav denna undersökning svara på.

Ekonomiskt skedde det ingen förändring utan damerna fick detta år nya overaller sponsrade utav Dagab som var ett företag i Laholm. Det syntes inga vinstpremier i protokollen, heller inga planerade middagar för damlaget. Det kan hända att man hade detta men det var inget som nämndes i protokollen.

1979 Fanns både damlaget och herrlaget med i årsberättelsens inledning. Vad som hade hänt var att damsektionen återigen skrevs främst utav föreningens sektioner. Man hade nu två damlag och 33 aktiva spelare.⁹⁵ Det var för mig lite utav en gåta, eftersom att man inte nämnde speciellt mycket om flicklaget tidigare, kan det vara troligt att dessa damer kom från de egna

⁹³ Laholms kommunarkiv, Laholms FK, A1:2 Föreningsmötesprotokoll & Styrelsens protokoll, Styrelsemöte, 1977-07-25(1968-1993)

⁹⁴ Olofsson 1989, s.159.

⁹⁵ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1979 (1957-1996).

leden. Det kan ha varit så att man efter seriesegern lockade tillräckligt många damer till föreningen för att starta ett extra damlag. Det kunde även varit så att flicklaget gick upp och blev seniorer och på så vis blev det andra damlaget.

1980 stod det på uppslaget utav årsberättelsen "Grabb och Tjej - LFK för dej" och sedan var det en bild på en pojke och en bild på en flicka, vilket gav mig bilden av att man hade en bra ungdomsverksamhet. Hur kunde det då vara att flicklaget fortfarande nämndes under damsektionen och inte under ungdomssektionen, vilket borde varit den självklara platsen. Damlaget beskrevs även det året i inledningen av årsberättelsen. Det gjorde även herrarna och pojklaget, men inte flicklaget. Man skrev återigen om herrarnas publiksnitt, men inte om damernas. Damlaget nämndes först och gratulerades för sin DM-seger över IS Halmia med 2-0.⁹⁶ Det fanns även en bild på damlaget i berättelsen tagen precis efter att de vunnit DM.

4.1 Från underordnade till förebilder

Eva Olofsson har rätt i en del fall angående integrationen av damfotbollen i Laholms FK och även ekonomiskt vad gäller resurserna finns det saker som överensstämmer. Till exempel gällande damernas placering i årsberättelsen 1974 där damlaget kom trea i sin serie och herrarna kom sist. Man valde ändå att inleda med herrlaget. Detta var något som under undersökningen förändras. Olofssons resultat stämmer delvis här eftersom att man inte använde sig utav damernas prestation som tröst. Då nämnde man inte dem först i årsberättelsens inledning. När man väl nämnde damlaget först i inledningen 1978 ifrågasattes lite av den undersökning och det resultat som Olofsson kom fram till. Vad gällde tillgång till resurser så hade faktiskt Laholms FKs damlag, nästan alltid stöd av styrelsen när de ville spela turneringar, ha nya dräkter eller åka på resor. Det framkom inte i protokollen eller i årsberättelserna att det skulle ha varit ett problem. Däremot framkom att det fanns mindre orättvisor, men hur tydliga och utpräglade dessa var framkom inte. På det stora hela var det rättvist.

⁹⁶Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1980 (1957-1996).

I en artikel från *Hallandsposten* för året 1980 sa eldsjälens Britt-Marie Jönsson som var spelare 1971 och som 1980 var ordförande i klubben, att det inte fanns några orättvisor mellan dam- och herrlagen. ”Hon tycker att inom LFK har dam- och flicklagen exakt samma ekonomiska resurser och även lika bra träningsmöjligheter som senior och pojklagen”⁹⁷. Som ordförande i Laholms FK kan förstås Britt-Marie Jönsson haft anledning att ge en positiv bild av föreningen, men källmaterialet styrker även det den bild som Britt-Marie Jönsson ger. Det fanns inga större orättvisor mellan herr- och damlagen i föreningen och det ifrågasätter Olofssons resultat. Det var en förändring som skedde i Laholms FK mellan åren 1971-1980. I början av 1970-talet delade man inte alltid lika, vilket förändrades med tiden.

Ett exempel på orättvisor var när man i början utav 1970-talet skulle fördela en lottintäkt då damerna blev tilldelade en tredjedel medan herrarna fick två tredjedelar utav vinsten vilket framkom i protokollen. Orättvist var det även när man beskrev att föreningen efter herrarnas serieseger skulle ha vinstpremier och firas med en middag. När sedan damerna vann serien framkom det inte som att man var lika konsekvent. Inte någonstans i protokollen framkom att man skulle bjuda damlaget på någon fest. Visst fanns det orättvisor i föreningen och det blev ganska tydligt att man helst lyfte fram herrlaget i årsberättelserna. Att damerna inte fick utrymme som Olofsson beskriver det från sin undersökning i årsberättelserna, blir aningen felriktat. För det fick man faktiskt i Laholms FK.

Vad som även nämndes i Olofssons avhandling och som helt klart är en viktig aspekt i uppsats är flicklaget. Olofsson gjorde ingen djupare undersökning när det gällde att ta reda på hur flicklaget tog plats i årsberättelserna. Flicklaget var damlagets framtid och därför i allra högsta grad en del av damsektionen.

När man under slutet av 1970-talet skapade serier för flicklag och Laholms FK delade upp föreningen i fotbollssektionen, damsektionen och ungdomssektionen skulle kanske klubben haft med ett flicklag i ungdomssektionen. Med tanke på bilden Laholms FK gav utav klubben i årsberättelsen 1980, där meningen var att lyfta fram ungdomssektionen skulle kanske även flicklaget ingå. Tanken kan fortfarande varit att ungdomssektionen skulle tillhöra herrlaget och flicklaget skulle tillhöra damsektionen. Flicklaget benämndes inte alls i årsberättelserna

⁹⁷ Hallandsposten 1980-11-24.

lika utförligt som de övriga ungdomslagen, där egentligen enbart statistik och målskyttar framkom i årsberättelsen. Det fanns inga bilder på flicklaget, men det fanns däremot bilder på juniorlaget och pojklaget. Flicklaget passar bättre in på Eva Olofssons resultat när det gällde platsen i årsberättelsen och bilden av verksamheten. Avslutningsvis kan man väl säga att damlaget i Laholms FK delvis stämde överens med Eva Olofssons avhandling, men det skiljer sig på några punkter.

5. Sammanfattning & Slutsatser

Sammanfattningsvis har jag gjort en undersökning på Laholms FK och deras damlag från starten 1971 till 1980 då laget trillade ner en division, men verksamheten hade rotat sig och fått fart. Jag har i uppsatsen använt mig utav Jonny Hjelm's teori, där han använder sig utav fem olika kategorier för att titta på hur lagen startade. Jag har i undersökning applicerat denna teori på Laholms FK för att kunna besvara frågeställningarna. Varför startade Laholms FK ett damlag och hur kom det sig att dessa damer började spela i Laholms FK damlag? Jag har vidare använt mig utav Eva Olofsson avhandling *har kvinnorna en sportslig chans?* där hon kommit fram till viktiga resultat rörande hur damlag lyfts fram och pratas om i fotbollsföreningar. Detta berör även Jonny Hjelm, jag har därför använt mig utav bådas resonemang kring ämnet. Detta har hjälpt mig att besvara uppsatsens tredje övergripande fråga, nämligen hur utvecklades damlaget och hur fördelades resurserna inom föreningen mellan åren 1971-1980?

Hjelm beskrev som jag tidigare nämnt fem olika kategorier utav damlag, korlaget, flicklaget, kamratgänget, handbollslaget, och studentlaget. När jag undersökte Laholms FK fann jag att klubben hade lämnat in en annons i tidningen, där man efterfrågade damfotbollsspelare till föreningen. Det här är inte något Hjelm skrev som en anledning till att damlagen i Sverige startade. Hjelm skrev att det var kvinnor som ville spela fotboll som sökte sig till en förening.⁹⁸ Inte att föreningen sökte damer till damlag. Detta är en skillnad som möjligen kan förklaras med att Laholms FK gick ut med annonsen efter det att många andra damlag hade startats i Sverige. Man hade till och med tillsatt en utredning som behandlade

⁹⁸ Hjelm 2004, s.40

damfotbollsfrågan 1971. En skillnad mellan Hjelms exempelklubbar och Laholms FK är den att de startade vid olika tidpunkter. Hjelms exempelklubbar startade på slutet av 1960-talet och Laholms FK startade i början utav 1970-talet. Det kan varit en aspekt till att starten av Hjelms exempelklubbar och Laholms FK var så olika.

De som var intresserade av att spela fotboll samlades på Parketten i Laholm där damerna visade sitt engagemang, kort efter det mötet började man att träna.

När jag undersökte en laglista från 1972 fick jag fram att elva av femton damer var mellan 20 och 25 år, därefter var en 31 år, två stycken 15 år och en 14 år. Åldern beskriver vilken utav Hjelms kategorier som Laholms FK låg närmast. Hjelm skriver att kamratgänget oftast hade en kärna som låg i 20-årsåldern. Hjelm skriver vidare att lagen kunde ha en stor ålderskillnad och att detta kunde bero på att de äldsta och yngsta i lagen ändå hade en anknytning till föreningen.⁹⁹

Samtliga spelare kom från Laholm vilket möjliggör för att laget ska ingå i kategorin kamratgänget. Hjelm skriver att de flesta i kamratlaget bodde i närområdet och hade sedan innan troligen haft kontakt med de andra i laget.¹⁰⁰ Vilket även styrker den goda kamratskapen som snabbt bildades i Laholms FKs damlag. Några utav spelarna var även folkbokförda på samma adress som andra anhöriga i föreningen. Värt att notera är även att vice ordförande 1968 hade en dotter med i det första damlaget som Laholms FK mönstrade. Detta tyder på att damerna som började spela troligen hade vissa anknytningar till föreningen redan innan laget tillkom, vilket gör att laget på många punkter passar in i Hjelms kategori kamratgänget.

Jag kom därför fram till att Laholms FK var en egen kategori eftersom att klubben använde sig utav en annons i tidningen. Men även för att laget inte passar med Hjelms kategorier helt, utan det finns skillnader. Den största och mest avgörande är som sagt att en annons sattes in i tidningen. Initiativ till att starta laget och att sända in annonsen togs utav Stig-Gösta Nilsson tillsammans med fotbollssektionen. Annonsen hade man inte behövt skicka in om damerna varit kompisar innan laget bildades. Jag har därför valt att benämna laget annonslaget. Så

⁹⁹ Hjelm, 2004, s.262.

¹⁰⁰ Hjelm, 2004, s. 262.

slutsatsen blir att laget mest är likt kamratgänget utav Hjelmns kategorier, men att laget är ett annonslag.

Vidare så startades damlaget till fromma för föreningens tävlings och idrottsverksamhet.¹⁰¹ Utifrån materialet kan man utläsa att damlaget startades för att hjälpa föreningen. Men också för att damerna hade ett intresse för fotboll och att det låg rätt i tiden. Med rätt i tiden menar jag först och främst den jämställdhetsdebatt som både Hjelm och Olofsson nämner i sin forskning.¹⁰² Men damlag har växt fram lite överallt i Sverige på den här tiden, där man menar att Öxabäcks IFs damlag såg som en inspirationskälla.

Det råder dock delade meningar mellan Hjelm och Olofsson när man berör ämnet till varför man startade damlag. Där Olofsson menar att det var för att damerna ville bevisa något för männen, medan Hjelm menar att man ville pröva nya saker och tyckte att fotboll var roligt. Hjelmns teori angående detta bevisar sig i denna undersökning stämma.¹⁰³ Damerna i Laholms FK tyckte det var roligt att spela fotboll och sökte kamratskap. Detta beskriver man i *Hallandsposten* framförallt, när man säger att kamratskapet i gruppen blivit sammansvetsad och att gruppen växer ihop mer och mer.¹⁰⁴

Från styrelsens sida nämndes att damlaget startades för att hjälpa föreningen och som sagt tidigare har materialet gett bilden av att klubben har en svag ekonomi. Vilket man försökte lösa genom att värva medlemmar och varför inte då starta ett damlag, menade Stig-Gösta Nilsson. Intresset för damlagen var stort precis i början av 70-talet. Men som Hjelm också skriver så svalnar intresset markant mellan åren 1971-1975.¹⁰⁵ Publikmässigt fanns det ingen större förtjänst i att starta ett damlag, men klubben fick fler medlemmar och på så vis fick man medlemsintäkter. Man fick också utgifter som berörs i sista frågan. Slutsatsen blir alltså att Laholms FK startade ett damlag eftersom att det fanns ett intresse för att spela fotboll i staden och för att hjälpa föreningen så mycket som möjligt ekonomiskt.

¹⁰¹ Laholms kommunarkiv, Laholms FK F4:1 Årsberättelser 1971 (1957-1996).

¹⁰² Hjelm, 2004, s. 34.

¹⁰³ Hjelm 2004, s.257.

¹⁰⁴ Hallandsposten 1972-08-16

¹⁰⁵ Hjelm 2004 s.251.

Damlaget berättas det om i årsberättelserna och det är också där i första hand jag har försökt hitta svaret på min andra frågeställning. Eva Olofsson menar i sin avhandling att damerna oftast behandlades orättvist i föreningarna, och att man inte finns speciellt omnämnda i årsberättelser även ifall man det året presterat bättre än herrlaget. Fanns man då med så var det som en tröst för herrarnas dåliga prestationer. Olofsson menar vidare att damerna inte finns med på bilder i årsberättelserna och att man i föreningarna inte fick de resurser som man behövde för att kunna bedriva verksamheten.¹⁰⁶

Om ett damlag blev orättvist behandlade så skulle man förr eller senare försöka starta en egen förening, eller lägga ned verksamheten. Men det märks ganska kvickt att man inte startade ett damlag för att man var tvungen i Laholms FK. Utan man startade ett damlag för att kunna utöka och hjälpa verksamheten framåt. Det visade sig i den debatt om jämställdhet som inföll i början utav 1970-talet då kvinnor skulle få ett likt deltagande som män i olika sysslor inte minst hände detta inom fotbollen.

Men i början utav årsberättelserna så nämndes damerna sist och fick inte alls samma plats som herrarna, om detta berodde på att damerna var relativt nystartade eller om det berodde på orättvisor är svårt att säga. Det kan vara så att man ville testa damlaget i början och se om de skulle kunna klara av kraven för att vara ett fotbollslag, med tanke på att damfotbollen fortfarande var relativt ny i föreningssammanhang. Var det så att man såg sitt herrlag före damerna oavsett hur det gick? Detta fick man svar på efter ett par år in i årsberättelserna, då man valde att lyfta fram herrlaget först, sedan juniorerna, pojklag och sist damlaget, trots att damlaget gjorde en bättre säsong än herrlaget. Damlaget låg även i en högre division än herrarna.

Detta fortsatte att vara jargongen till dess att damlaget 1978 vann sin serie och då skrev klubben om damlaget först i årsberättelsen och hade till och med en bild på damlaget på omslaget av berättelsen. Det hände något där, för efter det året så benämndes damlaget först i årsberättelsen. Detta bråkar lite med Eva Olofssons resultat kring SvFF:s årsberättelser, Laholms FK gick emot normen. Normen som SvFF satt upp, medvetet eller omedvetet. Man

¹⁰⁶ Olofsson, 1989, s.158.

skrev gott om damerna, vilket gör att damlaget efter sin serieseger blev ett populärt lag och man utökade seniorverksamheten med ett lag till.

Viktigt i undersökning var även att det på mycket få ställen i materialet framkom att herrarna skulle fått mer resurser än damerna. Antingen så hade man mörkat detta från föreningens sida, eller så var det så att damlaget alltid fick de resurser som de behövde för att kunna utveckla sin verksamhet. Jag pratar då främst om träningsläger, träningskläder och träningstider. Även detta skiljer sig från Eva Olofssons avhandlingsresultat. Olofsson menar att damerna oftast hade sämre träningstider och blev behandlade orättvist när det gällde fördelningen utav resurser.¹⁰⁷ Eva Olofssons resultat stämmer delvis överens med utvecklingen i Laholms FK, men det hände något på vägen.

Efter det att damerna vunnit sin serie så skedde det en förändring i hur damerna benämndes och pratades om i föreningen. Man ska också veta det att resursfördelningen i princip sett likadan ut ända sedan starten utav damlaget. Om detta var en vetenskapligt upptäckt eller om det finns fler undersökningar som pekar på samma resultat låter jag vara osagt.

Slutligen så bedömer jag efter det material jag har haft tillgång till att Laholms FKs damlag hade i stort sett samma resurser som herrarna. Från början var man inte speciellt omtalade i årsberättelser men under 70-talet så blev man det mer och mer. Laholms FK skiljde sig på en del punkter från Eva Olofsson där laget visst finns med i bild och blir omtalade i inledningen av årsberättelserna. Som *Hallandsposten* skrev var kanske Laholms FK en förebild för idrottsverksamheten i Halland.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Olofsson 1989, s.173.

¹⁰⁸ Hallandsposten 1977-11-28.

6. Referenser

Otryckt material

Laholms Kommunarkiv i Laholm

Laholms Fotbollsklubbs arkiv

Laholms Kommunarkiv i Laholm

Fritidsnämnden Laholms Kommun Administrationsbidrag

Tryckt material

Laholms Fotbollsklubb, *LFK – 40 ÅR 1997*. Biblioteket på högskolan i Halmstad, Hallandsrummet.

Litteratur

Annerstedt, Claes, *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige*, 1:1 Uppl., Liber, Malmö, 1983.

Andersson, Torbjörn, *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, Brutus Östlings bokförlag symposion AB, Stockholm, 2002.

Caudwell, Jayne, *Women`s football in the UK – continuing with gender analyses*, Routledge, Oxon, 2012. (Jo Welford, *Tokenism, ties and talking too quietly: women`s experiences in non-playing football roles*).

Grainey, F, Timothy, *Beyond bend it like Beckham, the global phenomenon of women`s soccer*, University of Nebraska press, 2012.

Hjelm, Jonny, *Amasoner på planen: svensk damfotboll 1965-1980*, 1. Uppl., Borèa, Umeå, 2004

Olofsson, Eva, *Har kvinnorna en sportslig chans?: den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet=[Do women have a sporting chance?] : [organized sport and women in Sweden in the 20th century]*, univ.,Umeå 1989

Wegerup, Jennifer, *Damelvan: pionjäreerna, dramatiken och guldåren: ett porträtt av svensk damfotboll*, Forum, Stockholm, 2005.

Dagstidningar

Hallandspostens arkiv

Internet/Digital resurs/CD-skiva

Sveriges befolkning: CD-skiva för Windows med persondata om invånarna i Sverige 1970, drygt 8 miljoner människor, Stockholm, 2002

Tabeller

Tabell 1, Divisionsplaceringar på dam- och herrlaget i Laholms FK mellan åren 1972-1980 s.26

Diagram

Diagram 1, Tabellplaceringar för Laholms FK dam- och herrlag mellan åren 1972-1980 s.25

Diagram 2, Medelantalet aktiva varje år på Laholms FK damlagsträningar mellan åren 1972-1980 s.28